

DALEJ W TĘ SAMĄ STRONĘ

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH
INSTYTUT PSYCHOLOGII

DALEJ W TĘ SAMĄ STRONĘ

KSIĘGA JUBILEUSZOWA DEDYKOWANA
PROFESOR MARII BRAUN-GAŁKOWSKIEJ

REDAKCJA
IWONA ULFIK-JAWORSKA
ALEKSANDRA GAŁA

WYDAWNICTWO KUL
LUBLIN 2012

Recenzent
Dr hab. Dorota TURSKA, prof. UMCS

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna GÓRNA

Opracowanie komputerowe
Hanna PROKOPOWICZ

Projekt okładki i stron tytułowych
Agnieszka GAWRYSZUK

Na okładce obraz Tomasza Bachanka
Wyprawa po Złote Runo.

© Copyright by Wydawnictwo KUL, Lublin 2012

ISBN 978-83-7702-382-2

Wydawnictwo KUL
ul. Zbożowa 61, 20-827 Lublin
tel. 81 740-93-40, fax 81 740-93-50
e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl
<http://wydawnictwo.kul.lublin.pl>

Druk i oprawa
elpil
ul. Artyleryjska 11
08-110 Siedlce
e-mail: info@elpil.com.pl

HANNA ELŻANOWSKA
Instytut Psychologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Skala Powodzenia Małżeństwa w badaniach prowadzonych pod kierunkiem Profesor Marii Braun-Gałkowskiej

Celem niniejszego opracowania jest próba przedstawienia badań prowadzonych pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Braun-Gałkowskiej nad psychologicznymi uwarunkowaniami powodzenia małżeństwa. Badania te były realizowane w latach 1976-2011 w ramach seminarium magisterskiego z psychologii rodziny w Katedrze Psychologii Wychowawczej i Rodziny KUL. We wszystkich projektach badawczych wykorzystywano Skalę Powodzenia Małżeństwa autorstwa Marii Braun-Gałkowskiej (1980).

1. Skala Powodzenia Małżeństwa i jej wykorzystanie w badaniach psychologicznych

Skala Powodzenia Małżeństwa (SPM) autorstwa M. Braun-Gałkowskiej (1976; 1980; 1992; 2007) służy do określenia wskaźnika powodzenia małżeństwa osób badanych, czyli stopnia, w jakim badani określają swoje małżeństwo jako udane. Uzyskany liczbowy *wskaźnik powodzenia małżeństwa*, oparty na kryterium subiektywnym, określa, w jakim stopniu związek małżeński badanego spełnia te warunki, które on sam uważa za istotne, by małżeństwo można było uznać za udane (Braun-Gałkowska, 1980; 1992; 2007).

Skala Powodzenia Małżeństwa składa się z dwóch części, zawierających identyczny zestaw 46 twierdzeń dotyczących małżeństwa. Na pierwszej liście badany ma podkreślić twierdzenia, które charakteryzują jego małżeństwo, na drugiej twierdzenia, które według badanego są ważne, by małżeństwo było udane i szczęśliwe. W ten sposób uzyskuje się realny i idealny obraz małżeństwa (w subiektywnej ocenie osoby badanej). Porównanie obu obrazów (obu list) pozwala na określenie wskaźnika powodzenia małżeństwa. Oblicza się go poprzez podzielenie liczby twierdzeń jednakowych, podkreślonych na obu listach, przez liczbę twierdzeń podkreślonych tylko na drugiej liście. Dla

uniknięcia ułamka wynik mnoży się przez 100. Maksymalny wynik wynosi 100 punktów (czynniki uznane przez badanego za istotne dla udanego małżeństwa przypisuje on jednocześnie swojemu małżeństwu). Minimalny wynik wynosi 0 (badany żadnego z czynników postrzeganych przez niego jako ważnych dla szczęścia małżeńskiego nie uznaje za prawdziwe w odniesieniu do własnego małżeństwa). Uzyskany wynik pozwala określić, na ile małżeństwo badanego jest zbliżone do indywidualnie określonego idealnego modelu małżeństwa – a tym samym, w jakim stopniu badany uważa swój związek za udany.

Ustalenie trafności skali zostało przeprowadzone przy zastosowaniu kryterium zewnętrznego przez zbadanie 20 małżeństw udanych i 20 nieudanych lub rozwiedzionych (średni wynik w małżeństwach udanych wynosił 84,00 dla mężczyzn i 85,44 dla kobiet; w małżeństwach nieudanych wynosił odpowiednio 20,88 i 11,88) (Braun-Gałkowska, 1992). Rzetelność sprawdzono metodą retestu, badając 50 małżeństw w odstępie 2 dni oraz 2 miesiące (współczynnik korelacji wyników uzyskanych w pierwszym przypadku $r = 0,99$ i w drugim przypadku $r = 0,95$) (Braun-Gałkowska, 1992; 2007).

Skala Powodzenia Małżeństwa (Braun-Gałkowska, 1980) była również modyfikowana przez innych autorów. Jedną z modyfikacji dotyczyła sposobu udzielania odpowiedzi oraz obliczeń i została dokonana przez I. Janicką i L. Niebrzydowskiego (1994). Autorzy do obu list dołączyli 5-stopniową skalę odpowiedzi (od 1 – brak lub słabe nasilenie, do 5 – zdecydowanie występowanie lub duże nasilenie). Osoba badana miała za zadanie ocenić (opierając się na skali 5-stopniowej), w jakim stopniu każde z podanych twierdzeń opisuje jej własne małżeństwo oraz małżeństwo szczęśliwe. W ten sposób uzyskany wskaźnik składa się z 2 części: pierwszy to wynik otrzymany z różnicy średnich ocen podtestu badającego opis realnego i idealnego małżeństwa (im mniejsza wartość, tym większa zachodzi zbieżność małżeństwa własnego z cechami małżeństwa uznawanego za wzorcowe). Drugą miarą jest porównanie stwierdzeń jednakowo ocenianych na skali od 1 do 5 (tak otrzymany wynik, pomnożony przez 100, jest wskaźnikiem zgodności małżeństwa idealnego z realnym (Janicka, Niebrzydowski, 1994, s. 70).

Kolejna modyfikacja Skali Powodzenia Małżeństwa została dokonana przez A. Gałkowską (1999). Autorka zmodyfikowała instrukcję tak, aby możliwe było określenie powodzenia małżeństwa rodziców w percepcji dorosłych dzieci. Na jednej liście osoba badana zaznacza te cechy, które w jej odczuciu charakteryzują małżeństwo jej rodziców (SPM I), na drugiej zaś te twierdzenia, które według niej są ważne, by małżeństwo było udane i szczęśliwe (SPM II) (Gałkowska, 1999, s. 116). Wskaźnik postrzeganego powo-

nia małżeństwa rodziców oblicza się tak, jak w pierwotnej wersji skali – poprzez porównanie obu list.

1.1. Cechy osobowości małżonków a powodzenie ich związku

Jedne z pierwszych badań wykorzystujących Skalę Powodzenia Małżeństwa, a prowadzonych pod kierunkiem prof. M. Braun-Gałkowskiej, dotyczyły związku między cechami osobowości małżonków a powodzeniem ich małżeństwa. Poszukując odpowiedzi na pytanie: czy małżonkowie zadowoleni i niezadowoleni z małżeństwa różnią się między sobą stopniem podobieństwa psychicznego, a także czy różnią się pod względem niektórych cech psychicznych, w badaniach wykorzystano następujące testy osobowości: Kwestionariusz R.B. Cattella (por. Broszkiewicz, 1978; Solarz, 1976), Inwentarz Psychologiczny M.G. Gougha CPI (Chmielewska, 1982), Test Przymiotnikowy G.H. Gougha i A.B. Heilbruna ACL (por. Moczydłowska, 1985), Kwestionariusz Samoaktualizacji E.L. Shostroma POI (Uchnast, 1983, cyt. za: Białogórzec, 1988), Inwentarz Osobowości H.J. Eysencka (por. Wódkowska, 1976), Kwestionariusz Analityczny G. Bergera (Nosalik-Bitkowska, 1976).

Na podstawie badań 16-czynnikowym Kwestionariuszem Osobowości Cattella (por. Broszkiewicz, 1978; Solarz, 1976) stwierdzono, że średnie profile osobowości osób zadowolonych z małżeństwa są bardzo podobne do średnich profili małżonków niezadowolonych. Zadowolenie z małżeństwa nie jest zatem związane z określonym układem cech osobowości¹. Istotne różnice pomiędzy kobietami zadowolonymi i niezadowolonymi z małżeństwa² dotyczyły dwóch wymiarów związanych z pewnością siebie (czynnik O) oraz z samokontrolą (czynnik Q3). Kobiety niezadowolone w małżeństwie są bardziej zatroskane, osamotnione, przeżywające poczucie zniechęcenia połączonego z agresją skierowaną do siebie. Cechuje je mniejsza kontrola emocjonalna swojego zachowania. Z kolei kobiety zadowolone cechuje większa pewność siebie, większe zaufanie w stosunku do innych, większa samowystarczalność, żywotność. Kobiety te charakteryzuje również większa kontrola emocjonalna (por. Solarz, 1976).

¹ Badania Braun-Gałkowskiej (1978; 1980) pokazują, że zadowolenie z małżeństwa wiąże się nie tyle z określonym profilem osobowości, ile z nasileniem cech mierzonych przez poszczególne czynniki i właśnie to nasilenie cech może sprzyjać lub nie powodzeniu małżeństwa.

² Do grupy kobiet niezadowolonych z małżeństwa kwalifikowano kobiety uzyskujące w SPM wyniki pomiędzy 0 a 25 punktów (50 kobiet). Kobiety zadowolone z małżeństwa (50 osób) w SPM uzyskiwały wyniki w granicach 75-100 punktów (Solarz, 1976).

W przypadku mężczyzn różnice istotne statystycznie dotyczą 3 czynników: zrównoważenie emocjonalne – neurotyzm (czynnik C), skłonność do obwiniania siebie – pewność siebie (czynnik O) oraz wysokie/niskie napięcie ergiczne (czynnik Q4). Mężczyźni niezadowoleni z małżeństwa wykazywali istotnie wyższy poziom niepokoju i skłonność do zachowań neurotycznych niż mężczyźni zadowoleni³. Cechowała ich przede wszystkim mniejsza dojrzałość osobowościowa (Broszkiewicz, 1978).

Wyniki uzyskane w teście badającym cechy osobowości, które wiążą się z dobrym funkcjonowaniem w zakresie społecznych interakcji, wskazują na istnienie wielu wyraźnych różnic między badanymi grupami (Chmielewska, 1982). Po wykreśleniu średnich profili osobowości (na podstawie średnich uzyskanych w wynikach testu CPI) osobno dla grup kobiet i mężczyzn zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa⁴ okazało się, że istotnie statystyczne różnice dotyczyły 10 spośród 18 czynników. Osoby zadowolone z małżeństwa w stosunku do osób niezadowolonych mają wyższe średnie profile osobowości, świadczące o ich ogólnie lepszej sprawności i mniejszych trudnościach w kontaktach interpersonalnych. U kobiet zadowolonych z małżeństwa częściej ujawniają się następujące cechy: spokój, cierpliwość, opanowanie, refleksyjność, rozważa, stałość, sumienność, odpowiedzialność, powaga, ufność, pracowitość, skłonność do współpracy, wydajność, umiejętność zorganizowania się, wytrwałość, a także dojrzałość społeczna, wyrażająca się w bezkonfliktowych kontaktach z innymi. Z kolei u zadowolonych mężczyzn zaznaczają się następujące cechy: energiczność, przedsiębiorczość, zaradność, żwawość, ambicja, produktywność, aktywność, tolerancja, postawa akceptująca, ale nieoceniająca wobec innych, brak formalizmu oraz uprzedzeń, ponadto łatwość w wypowiedaniu się, spostrzegawczość, wnikliwość, pewność siebie oraz poczucie humoru (Chmielewska, 1982). Z kolei wysokie nasilenie pewnych cech nie sprzyja powodzeniu małżeństwa. U kobiet są to: impulsywność, pobudliwość, egocentryzm, agresywność, arbitralność, zaczepność, upór, samowola, niesumiennność, brak odpowiedzialności, ambicji oraz mała dojrzałość społeczna. U mężczyzn są to: niezaradność, apatyczność, tendencja do usprawiedliwiania się i przyjmowania postawy obronnej,

³ Do grupy mężczyzn niezadowolonych z małżeństwa kwalifikowano tych, którzy uzyskiwali w SPM wyniki od 0 do 25 punktów (50 mężczyzn). Mężczyźni zadowoleni z małżeństwa (50 osób) w SPM uzyskiwali wyniki w granicach 75-100 punktów (Broszkiewicz, 1978).

⁴ Badania objęły 50 par małżeńskich. Grupę małżonków niezadowolonych ze swojego związku utworzyły pary rozwodzące się (badane w RODK, 25 kobiet, 25 mężczyzn). Małżonkowie zadowoleni z małżeństwa deklarowali poczucie zadowolenia ze swojego związku oraz w SPM uzyskiwali wyniki powyżej 73 punktów (25 kobiet, 25 mężczyzn) (Chmielewska, 1982).

zrezygnowanie, niecierpliwość, zmienność, nerwowość, niepokój, rozproszenie, wewnętrzne konflikty i trudności, konwencjonalizm, stereotypowe myślenie, brak samodyscypliny, nieumiejętność kierowania sobą, podejrzliwość, trzymanie się na uboczu.

W tych samych badaniach porównano również małżeństwa zadowolone i niezadowolone różniące się między sobą ze względu na podobieństwo wyników uzyskanych przez osoby z tej samej pary. Różnice istotne statystycznie dotyczyły dwóch skal: badających dobre samopoczucie (Wb) oraz powodzenie przez niezależność (Ai). Partnerzy z małżeństw zadowolonych są wyraźnie bardziej do siebie podobni pod względem: przedsiębiorczości, energii, produktywności i aktywności, obrotności i ambicji, niezależności w sądach, inteligencji, władczości, siły oraz wystarczalności. Podobieństwo małżonków pod względem cech osobowości ujmowanych przez pozostałe skale nie wykazuje związku z poczuciem zadowolenia z małżeństwa (Chmielewska, 1982). Duże zatem różnice między małżonkami pod względem takich cech, jak: niezależność, samowystarczalność, siła, władczość, przy znacznie większym ich nasileniu u żony niż u męża wyraźnie nie sprzyjają osiągnięciu satysfakcji i zadowolenia z ich związku.

Porównywano również obraz siebie małżonków niezadowolonych i zadowolonych ze swego związku⁵ (Moczydłowska, 1985). Analizy wyników pokazały, że małżonkowie z obu grup różnią się pod względem pewnych sfer obrazu siebie badanych przy użyciu Testu ACL Gougha i Heilbruna. Różnice między grupami zaznaczyły się w obrazach realnych kobiet (skale Fav, S-Cn, Aff). Wyniki w tych 3 skalach mieszczą się w przedziale wyników niskich⁶, w związku z tym grupę kobiet niezadowolonych można scharakteryzować jako osoby indywidualistyczne, emocjonalne, pobudliwe, częściej doświadczające niepokoju i zwątpienia w siebie. Można o nich powiedzieć, że są bardziej impulsywne i uparte oraz raczej niezależne w porównaniu z kobietami zadowolonymi z małżeństwa. Jednocześnie kobiety niezadowolone z małżeństwa w stosunkach z ludźmi są mniej ufne, a ich postawa życiowa nosi cechy pesymizmu.

⁵ Przebadano 100 par małżeńskich podobnych do siebie ze względu na wiek, wykształcenie, staż małżeństwa i in. Do grupy małżeństw zadowolonych (25 par) włączono te pary, gdzie oboje małżonkowie pod względem wyników w SPM mieścili się w grupie 25% wyników najwyższych. Do małżeństw niezadowolonych włączono takie pary, w których obie strony mieściły się w obszarze 25% wyników najniższych w SPM, albo takie, w których jedna osoba mieściła się w tej ćwiartce, a współmałżonek uzyskiwał wyniki przeciętne (Moczydłowska, 1985).

⁶ Dla ACL wyniki niskie przyjmuje się jako mniejsze od 45 punktów, jako wysokie większe od 56 punktów w skali 100 T (Juros, 1979)

W idealnym obrazie siebie kobiet różnice statystyczne dotyczą 5 skal (Df, Fav, S-Cn, End, Ord). W wymienionych skalach kobiety zadowolone uzyskały wyniki wyższe niż niezadowolone, w związku z tym można je scharakteryzować jako pragnące działać tak, aby zyskać akceptację otoczenia (chcą być oceniane jako niezawodne, solidne, o rzeczowym i poważnym stosunku do życia), natomiast kobiety niezadowolone chcą być bardziej krytycznie nastawione wobec siebie i otoczenia (chcą być oceniane jako sumienne, odpowiedzialne, godne zaufania) (Moczydłowska, 1985).

W grupie mężczyzn różnice dotyczące realnego obrazu siebie ujawniły się w 10 skalach (Df, Fav, Unfav, S-Cn, PA, Int, Nur, Aff, Agg, Def). Na podstawie danych można więc scharakteryzować mężczyzn niezadowolonych z małżeństwa jako: osoby lękliwe, niezaspokojone, krytycznie nastawione wobec siebie i innych, raczej indywidualistyczne, uparte, oryginalne w myśleniu, jednocześnie bardziej pobudliwe, częściej doświadczające niepokoju i zwątpienia w siebie. Mogą być mniej odpowiedzialni, impulsywni, uparci, przez otoczenie mogą być oceniani jako osoby z dystansem, lękliwe, skryte. Predyspozycje temperamentne skłaniają ich raczej ku działaniu niż refleksji. Brak im tolerancji, są raczej egocentryczni. Raczej mało uwagi zwracają na uczucia i pragnienia innych. Odnaczają się nieufnością, podejrzliwością i szorstkością. Ich postawa życiowa nosi cechy pesymizmu. Mogą być agresywni, nastawieni na rywalizację, nie liczący się z uczuciami innych. Są raczej energiczni i niezależni. Lubią skupiać na sobie uwagę, nadzorować i kierować innymi. Potrafią narzucić innym swoją wolę, jeżeli w ten sposób mogą osiągnąć swoje cele.

W zakresie idealnego obrazu siebie różnice między badanymi grupami dotyczyły 5 skal (Df, S-Cn, End, Agg, Cha). W grupie mężczyzn zadowolonych z małżeństwa występują silniejsze tendencje do bycia opanowanymi, wytrwałymi, a nawet uparcie dążącymi do celu. Zależy im na pozytywnej ocenie otoczenia, chcą być widziani jako sumieni, odpowiedzialni, godni zaufania. Wykazują większe nasilenie cech takich, jak: opanowanie, odpowiedzialność, idealistyczne nastawienie na prawdę i sprawiedliwość, chcą przejawiać mniejsze nasilenie do rywalizacji (liczą się z uczuciami innych ludzi). Silniej dążą do stabilności, uprzejmości (Moczydłowska, 1985).

Ponadto analizy statystyczne wykazały, że stopień podobieństwa cech osobowości małżonków w obrazie realnym i idealnym nie ma związku z ich zadowoleniem. Stopień podobieństwa par zadowolonych nie jest wyższy niż niezadowolonych i to nie tylko w ogólnej tendencji, ale także w poszczególnych skalach⁷. Porównując poziom samoakceptacji, jaki ujawniają badane gru-

⁷ Zaznacza się jednak pewna prawidłowość, jeżeli chodzi o impulsywność tych osób. Duża impulsywność i brak kontroli osobowości są cechami sprzyjającymi niezadowo-

py, można zauważyć, że osoby zadowolone z małżeństwa wykazują większy poziom akceptacji siebie.

Badania związku między zadowoleniem z małżeństwa a tendencją do aktualizacji siebie ukazują, że małżeństwa zadowolone osiągają wyższy poziom aktualizacji siebie niż małżeństwa niezadowolone⁸ (Białogórzec, 1988). Pewne cechy osobowości opisujące tendencje do samoaktualizacji w sposób szczególnie łączą się z sukcesem małżeństwa. Sprzyja mu umiejętność adekwatnego przeżywania 3 wymiarów czasu wyrażająca się zdolnością skoncentrowania się na przeżywaniu tego, co „tu i teraz”, oraz tego, co dotyczy bezpośredniej przyszłości. Równie istotna okazuje się umiejętność równowagi pomiędzy kierowaniem się wewnętrznymi motywami (uczuciami, potrzebami) a respektem wobec kryteriów zewnętrznych (norm, zasad, opinii innych ludzi). Niezbędna dla osiągnięcia satysfakcji z małżeństwa jest wrażliwość na własne potrzeby, uczucia, doznania, umiejętność reagowania na nie i wyrażania w spontanicznym zachowaniu⁹. Znaczącą rolę odgrywa również umiejętność zaakceptowania siebie pomimo braków i wad oraz umiejętność optymistycznego patrzenia na naturę człowieka (dostrzeganie dobra, a nie tylko zła), zdolność do nawiązywania bliskich kontaktów emocjonalnych z innymi. Niekorzystne dla zadowolenia z małżeństwa są takie cechy, jak: życie resentymentami, zewnątrzsterowność, mały wgląd we własne doznania, mała spontaniczność, niska akceptacja siebie, mniejszy optymizm oraz mniejsza zdolność nawiązywania serdecznych więzi z innymi ludźmi. Dla zadowolenia ze związku ważne jest, aby oboje małżonkowie charakteryzowali się tendencją do aktualizacji siebie (żony na równi z mężami są zadowolone z życia, realizujące siebie, podkreślające przy tym własną indywidualność), wysoką aktywnością (brak pracy nad tworzeniem związku u obojga działa blokująco na tendencje do samoaktualizacji szczególnie u kobiet) i ukierunkowaniem na rozwój obojga współmałżonków.

Małżeństwa niezadowolone charakteryzuje również istotnie wysokie nasilenie neurotyczności, mierzone Inwentarzem Osobowości Eysencka (por. Wódkowska, 1976). Na skutek dużej labilności uczuciowej, reakcji nieproporcjonalnych do bodźca, małżonkowie nie są w stanie nawiązać prawidłowych

leniu z małżeństwa. Impulsywność bowiem łączy się z brakiem dojrzałości emocjonalnej, co – jak potwierdziły badania Braun-Gałkowskiej (1980; 1985) – ma negatywne znaczenie dla zadowolenia z małżeństwa.

⁸ Badaniami objęto 50 par małżeńskich. Grupę małżonków niezadowolonych ze swojego związku stanowiły pary rozwodzące się (badane w RODK, 25 par). Małżonkowie zadowoleni uzyskiwali w SPM wyniki powyżej 73 punktów (Białogórzec, 1988).

⁹ Sprawność ta wydaje się bliska umiejętności wglądu w siebie, refleksyjności, których związek z powodzeniem małżeństwa wykazała w badaniach Braun-Gałkowska (1980; 1985).

relacji między sobą. Przeciwnie, małżeństwa zadowolone charakteryzuje większe zrównoważenie emocjonalne, przejawiające się w niskim poziomie neurotyczności (Wódkowska, 1976). Ponadto badania retrospektywne przeprowadzone na tej samej grupie badawczej ujawniły, że poziom neurotyczności w dzieciństwie, a także przed ślubem nie różni się istotnie.

Badania nad stopniem podobieństwa typów charakterów (Nosalik, 1976) ujawniły, że nie mają one wpływu na powodzenie małżeństwa oraz na fakt wyboru partnerów. Istnieją natomiast zależności między typem charakteru a powodzeniem małżeństwa w kierunku typów emocjonalnych, takich jak: nerwowiec, sentymentalny, choleryk i pasjonat. Osoby emocjonalne są bardziej zadowolone ze swego małżeństwa niż małżonkowie nieemocjonalni.

Podsumowując badania nad osobowością małżonków zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa, można stwierdzić, że dla powodzenia małżeństwa istotne znaczenie mają cechy warunkujące jakość relacji społecznych (tzw. umiejętności wchodzenia w kontakt z drugim człowiekiem). Układ cech osobowości nie ma znaczenia dla szczęścia małżeńskiego, natomiast istnieje związek między powodzeniem małżeństwa a jakością niektórych cech. Nie zaznaczyły się zależności w przypadku cech stałych, wrodzonych, lecz tylko w cechach modyfikowanych przez środowisko lub drogą samowychowania. Nie tyle więc układ cech, ile jakość niektórych z nich ma istotne znaczenie dla powodzenia małżeństwa.

1.2. Religijność małżonków i preferowane wartości a powodzenie małżeństwa

Zagadnienie związku między religijnością i hierarchią wartości a powodzeniem małżeństwa było badane za pomocą takich metod, jak: Skala Intensywności Postawy Religijnej W. Prężyny (por. Banyś, 1979; Klimkiewicz, 1976), Skala Religijności Personalnej R. Jaworskiego (por. Opalach 2002), Zeszytu Postaw Wartościujących Allporta, Preferencji Wartości Rokeacha (por. Konopko, 1985), dyferencjał semantyczny Osgooda (por. Czajewska, 1977).

W swoich badaniach A. Klimkiewicz (1976) za pomocą Skali Religijności W. Prężyny (1973, za: Klimkiewicz, 1976) wyodrębniła grupę małżeństw o zgodnych postawach religijnych (oboje wierzący; 30 par) i grupę małżeństw z niezgodnymi postawami religijnymi (żona wierząca, mąż niewierzący; 30 par). W obu grupach zbadano stopień zadowolenia z małżeństwa za pomocą Skali Powodzenia z Małżeństwa. Uzyskane wyniki pokazały, że w małżeństwach o zgodnych postawach religijnych powodzenie małżeństwa jest większe (zarówno u kobiet, jak i mężczyzn) niż w małżeństwach o niezgodnych postawach religijnych (u których istnieją konflikty między małżonkami dotyczące

sprzecznych poglądów co do wychowania dzieci, metod zapobiegania ciąży, przerywania ciąży, wykonywania praktyk religijnych przez żony, rozwodów).

W innych badaniach porównano małżeństwa o wysokiej centralności przedmiotu postawy religijnej (por. Prężyna, 1976, za: Banyś, 1979) z małżeństwami o niskiej centralności przedmiotu postawy religijnej (osoby tzw. niereligijne, niewierzące) pod względem zadowolenia z małżeństwa¹⁰. Rezultaty badań potwierdziły, że małżeństwa religijne mają istotnie wyższe poczucie zadowolenia ze swego związku niż małżonkowie niereligijni. Aż 75% małżonków religijnych było zdecydowanie zadowolonych ze swego związku, podczas gdy spośród niereligijnych takich małżeństw było tylko 20%. Z badań wynika również, że małżonkowie religijni najczęściej oczekują w małżeństwie od siebie, później liczą na współdziałanie, a najmniej stawiają wymagań partnerowi. W małżeństwach niereligijnych oczekiwania we wszystkich trzech sferach: od partnera, od siebie i wspólnie są bardzo wyrównane i żadna ze sfer nie dominuje zdecydowanie. Zgodność postaw małżonków i treści niesionych przez postawę religijną wpływa pozytywnie na większe zadowolenie z małżeństwa.

Na podstawie badań C. Opalacha (2002) można stwierdzić, że małżeństwa zaangażowane w Ruch Domowego Kościoła (które równocześnie charakteryzują się wysokim poziomem religijności) posiadają lepszą jakość relacji małżeńskiej niż małżeństwa niezaangażowane w żadną wspólnotę religijną, co wyraża się przede wszystkim w odczuciu zadowolenia ze swojego związku. Małżonkowie należący do Ruchu Domowego Kościoła wyżej oceniają jakość związku niż nienależący do żadnej wspólnoty religijnej¹¹. Elementami najbardziej różnicującymi ich wspólnotę małżeńską w porównaniu z grupą kontrolną są: podobny światopogląd, uzupełnianie się charakterów, bezinteresowność obojga, pragnienie zmieniania się na lepsze oraz pozytywna ocena współmałżonka. Natomiast cechą szczególną małżeństw z grupy kontrolnej jest upatrywanie szczęścia małżeńskiego w podobieństwie charakterów. Badane grupy różnią się także w wizji małżeństwa idealnego. Dla małżeństw z Domowego Kościoła istotne znaczenie ma bezinteresowność obojga, wstrzemięźliwość seksualna przed ślubem oraz podtrzymanie atrak-

¹⁰ W badaniach porównano dwie grupy małżeństw: I – 30 małżeństw, w których małżonkowie wykazują wysoką centralność postawy religijnej (średni wynik w Skali Centralności wynosił 111,53 dla kobiet i 109,53 dla mężczyzn); II – 30 małżeństw o niskiej centralności przedmiotu postawy religijnej (średni wynik w Skali Centralności wynosił 41,6 dla kobiet i 35,4 dla mężczyzn) (Banyś, 1979).

¹¹ Badania Braun-Gałkowskiej (1984) zdają się wyjaśniać taki stan rzeczy, ponieważ zgodnie z ich wynikami podobieństwo postaw religijnych, a zwłaszcza zgodność co do kierunku religijności, jest związane z powodzeniem małżeństwa.

cyjności seksualnej. Według osób niezaangażowanych religijnie satysfakcja ze związku jest zależna od właściwego podziału zajęć na kobiece i męskie, podobieństwa charakterów, zdrowia fizycznego (Opalach, 2002).

Grupy małżeństw zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku małżeńskiego¹² różnią się także pod względem znaczenia konotacyjnego przypisywanego wybranym wartościom, z założenia ważnym dla małżeństwa: miłość, trwałość małżeństwa, życie seksualne, wychowywanie dzieci, religia, wartości materialne (Czajewska, 1977). Małżonkowie zadowoleni z małżeństwa przypisywali istotnie większe znaczenie takim wartościom, jak: miłość, trwałość małżeństwa i życie seksualne, niż małżonkowie z grupy porównawczej.

Porównania grup zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku w zakresie preferencji hierarchii wartości dokonała również G. Konopko (1985). Na podstawie przeprowadzonych przez nią badań można stwierdzić, że małżonkowie zadowoleni ze swojego związku są bardziej zbieżni w preferencji hierarchii wartości niż małżonkowie niezadowoleni. Zbieżność ta dotyczy zarówno uznania wartości wiodącej, stojącej na czele hierarchii, jak i wartości peryferyjnych. Małżonkowie zadowoleni na pierwszym miejscu zgodnie wybierali wartość zbawienia, natomiast na ostatnim (również zgodnie) stawiali sukcesy, życie pełne wrażeń i wygody życia. Prawidłowości tej nie spotyka się w grupie małżeństw niezadowolonych. Tutaj wartości wysoko cenione przez jednego z małżonków są mało istotne dla drugiego współmałżonka. Można z tego wnioskować, że zgodność w uznaniu hierarchii wartości sprzyja osiągnięciu zadowolenia z małżeństwa. Porównując hierarchię wartości małżeństw zadowolonych i niezadowolonych, zaobserwowano wiele istotnych różnic. Małżonkowie zadowoleni o wiele bardziej niż małżonkowie niezadowoleni cenią takie wartości, jak: zbawienie, rodzina, równość, braterstwo ludzi, pokój na świecie. Natomiast małżonkowie niezadowoleni najczęściej wybierali wartości bezpieczeństwa narodowego, przyjaźni i szacunku dla siebie. Okazało się również, że poczucie zadowolenia z małżeństwa najbardziej sprzyja typ osobowości religijny, najmniej zaś – typ polityczny i teoretyczny.

1.3. Oczekiwania od małżeństwa a jego powodzenie

Oczekiwania odnoszące się do własnego małżeństwa wyznaczają cel własnych dążeń w tej dziedzinie i przez to mogą mieć związek z powodze-

¹² Porównano 30 małżeństw zadowolonych (każde z małżonków uzyskało w Skali Powodzenia Małżeństwa powyżej 75 punktów) i 30 małżeństw niezadowolonych (każde z małżonków uzyskało w Skali Powodzenia Małżeństwa poniżej 35 punktów).

niem małżeństwa. Sprawdzenia, czy małżeństwa udane różnią się od nieudanych pod względem poziomu i rodzaju oczekiwań od małżeństwa, dokonała B. Narojek (1977). Autorka przebadła 30 małżeństw zadowolonych i tyle samo niezadowolonych¹³ Listą Oczekiwań od Małżeństwa (por. Narojek, 1977)¹⁴. Biorąc pod uwagę uzyskane wyniki badań, można stwierdzić, że oczekiwania były istotnie związane z zadowoleniem z małżeństwa. Kobiety z małżeństw zadowolonych w mniejszym stopniu oczekują zaspokojenia potrzeb materialnych, seksualnych, natomiast bardziej dominujące są u nich oczekiwania związane z rodzicielstwem, potrzebą troszczenia się i opieki o drugą osobę. Częściej niż kobiety niezadowolone oczekują zaspokojenia potrzeb uczuciowych, znalezienia oddźwięku intelektualnego, wytworzenia się więzi psychicznej ze współmałżonkiem. Ważne jest dla nich, oprócz miłości, wzajemnego zrozumienia i zaufania, współdziałanie we wszystkich dziedzinach ich wspólnego życia oraz wspólne zainteresowania i rozrywki. W przeciwieństwie do tej grupy kobiety niezadowolone mniej oczekują zaspokojenia potrzeb rodzicielskich, mają mniej rozwinięty instynkt macierzyński, ważniejsze są dla nich sprawy materialne i seksualne. Badania S. Sienkiewicz¹⁵ (1980) dodatkowo ujawniły, że kobiety zadowolone ze swojego związku są bardziej nastawione na zaspokojenie potrzeb partnera niż swoich własnych, jednak nie oczekują biernie na zaspokojenie własnych potrzeb, lecz same aktywnie starają się zaspokoić potrzeby i oczekiwania współmałżonka, częściej też są gotowe do współdziałania z partnerem. Ich oczekiwania są wyższe od oczekiwań kobiet niezadowolonych.

Z kolei mężczyźni zadowoleni ze swojego małżeństwa, podobnie jak kobiety z tej grupy, oczekują zaspokojenia potrzeb rodzicielskich. Bardziej niż mężczyźni niezadowoleni pragną wspólnoty intelektualnej, psychicznej polegającej na posiadaniu wspólnych celów, wyrażającej się w partnerskim

¹³ Małżonkowie zadowoleni uzyskali w Skali Powodzenia Małżeństwa wynik powyżej 75 punktów, a niezadowoleni poniżej 25 punktów. W grupie małżeństw niezadowolonych było 9 par po rozwodzie lub w trakcie rozprawy rozwodowej.

¹⁴ Lista Oczekiwań składa się z 48 twierdzeń (oczekiwań) pogrupowanych w 6 sfer: emocjonalna, intelektualna, seksualna, opiekuńczo-wychowawcza, materialna, nowy styl życia. Zadaniem osoby badanej jest ustosunkowanie się do każdego twierdzenia za pomocą skali: 0 – wcale nie oczekuję, 1 – trochę oczekuję, 2 – bardzo oczekuję. Ogólny wynik badania uzyskuje się poprzez zsumowanie punktów w poszczególnych sferach, dzięki temu można powiedzieć, która sfera i w jakim stopniu jest dominującą, a która jest mniej ważna dla badanego.

¹⁵ Badania przeprowadzone były z wykorzystaniem II Listy oczekiwań (zmodyfikowanej w stosunku do pierwotnej wersji), w której wyodrębniono twierdzenia dotyczące realizacji potrzeb własnych, współmałżonka i wspólnych. Metoda składa się z 30 twierdzeń ocenianych na trzystopniowej skali.

stosunku dwojga ludzi do siebie. Dla mężczyzn niezadowolonych dominującymi oczekiwaniami są oczekiwania materialne, są oni także bardziej skłonni do akcentowania czynnika seksualnego.

Wyniki badań pokazują również, że większe szanse na powodzenie mają te małżeństwa, w których małżonkowie mają takie same lub przynajmniej podobne oczekiwania. Natomiast w małżeństwach nieudanych oczekiwania męża i żony wzajemnie się wykluczają. Jeżeli na przykład mąż upatruje w małżeństwie głównie rozsądny i wygodny sposób zorganizowania sobie życia, żona zaś oczekuje spełnienia swoich marzeń o macierzyństwie, to najprawdopodobniej ta sprzeczność oczekiwań kryje w sobie załączek konfliktów i rozczarowań w dalszym wspólnym życiu.

Aby stwierdzić, czy oczekiwania od małżeństwa osób zadowolonych i niezadowolonych zmieniają się w czasie trwania związku, przeprowadzono badania z wykorzystaniem zmodyfikowanej wersji Listy Oczekiwań¹⁶ (por. Król, 2000). W badaniu wzięło udział 30 małżeństw zadowolonych i 30 niezadowolonych ze swojego związku będących jednocześnie w fazie cyklu życia rodziny określanej mianem pustego gniazda (z dzieckiem usamodzielnionym). Rezultaty badań wskazują na różnice w nasileniu i rodzaju oczekiwań aktualnych i z początkowego okresu małżeństwa (badanych retrospektywnie) między osobami zadowolonymi i niezadowolonymi ze swojego związku. Małżonkowie usatysfakcjonowani deklarują wyższe oczekiwania i są co do nich bardziej zgodni. Oczekują oni więcej od współmałżonka i dla wspólnoty, choć nie rezygnują wcale z oczekiwań na zaspokojenie własnych potrzeb. Te ostatnie nie są jednak priorytetowe w hierarchii deklarowanych oczekiwań. Mężowie i żony ze związków udanych pragną przede wszystkim wzajemnie sobie towarzyszyć na drodze życiowej i odczuwać bliskość partnera. Chcą doświadczać zaspokojenia i zaspokajać potrzeby miłości, czułości, akceptacji, przyjaźni, zaufania i opiekuńczości. Pragną być również pomocni dla swoich bliskich, dorosłych dzieci i wnuków. Spodziewają się, że ich małżeństwo będzie stanowić wspólnotę rozwoju, wyrażającą się we wzajemnych szacunku, rozwiązywaniu problemów, uznawaniu podobnego systemu wartości, pielęgnowaniu wspólnych zainteresowań i rozrywek. Osoby

¹⁶ Zmodyfikowana Lista oczekiwań (oparta na bazie dwóch poprzednich wersji) składa się z 39 twierdzeń, które zostały pogrupowane według 2 kategorii: jakościowej (oczekiwania emocjonalne, opiekuńcze, seksualne, materialne, partnerskie) oraz wg nastawienia na zaspokojenie potrzeb (własnych, partnera, wspólnych). Zbudowana jest z dwóch części. W pierwszej małżonkowie określają oczekiwania retrospektywne (z początku okresu małżeństwa), w drugiej oczekiwania aktualne. Oczekiwania z obu części oceniane są na 5-stopniowej skali (od 0 – wcale o tym nie myślałem do 4 – bardzo tego pragnąłem). Ocena nasilenia oczekiwań dokonuje się poprzez sumę indywidualnych ocen w poszczególnych typach (grupach) oczekiwań (Król, 2000).

usatysfakcjonowane w małżeństwie pragnęły realizować te cele od początku wspólnej drogi życiowej. Już wówczas ujawniały postawy empatii i obdarowywania, które wyrażały się w przedkładaniu oczekiwań „dla małżonka” i „na współdziałanie” nad oczekiwania „dla siebie”. Ta tendencja nie zmieniła się mimo upływu lat, a nawet się pogłębiła. Małżonkowie zadowoleni charakteryzują się bowiem wyższym nasileniem wspomnianych oczekiwań aktualnych niż oczekiwań z początku małżeństwa, badanych retrospektywnie. Zwiększają istotnie swoje oczekiwania partnerskie i materialne, a przy tym nie rezygnują z oczekiwań emocjonalnych, opiekuńczych i seksualnych. Można powiedzieć, że z biegiem lat ich oczekiwania stają się bardziej praktyczne, ale równocześnie bardziej altruistyczne (Król, 2000). Pary zadowolone są zgodne w swoich deklaracjach, co może świadczyć o ich dojrzałości i dobrej komunikacji. Zauważalna jest przy tym tendencja do niewielkiej przewagi nasilenia oczekiwań mężów nad oczekiwaniami żon.

Małżeństwa niezadowolone charakteryzują się istotnie niższymi od zadowolonych oczekiwaniami aktualnymi, które u kobiet są również niższe od ich oczekiwań retrospektywnych. Ta różnica ma swoje odzwierciedlenie w obniżonych oczekiwaniach aktualnych dotyczących współdziałania w stosunku do początkowego okresu małżeństwa. O ile na początku małżonkowie oczekiwali wiele dla wspólnoty, którą stworzyli, o tyle po latach wydają się nie przykładąć wagi do pielęgnowania tych pragnień. Tym, co znamienne dla osób niezadowolonych i co odróżnia ich od zadowolonych, są oczekiwania retrospektywne „dla drugiego”. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni na początku małżeństwa deklarowali takie samo nasilenie oczekiwań „dla współmałżonka” jak „dla siebie”. Wydawali się oni zapominać, że od szczęścia partnera zależy szczęście i dobro obojga. Konsekwencją takiej postawy jest obniżenie tych oczekiwań aktualnych, które stanowią o wspólnotowym charakterze małżeństwa. U kobiet zachodzi szczególnie silny związek między brakiem satysfakcji w małżeństwie a obniżeniem wspomnianych oczekiwań aktualnych w stosunku do oczekiwań retrospektywnych. Znamienne jest, że małżonkowie niezadowoleni, rezygnując z części oczekiwań seksualnych, emocjonalnych, partnerskich, zwiększają jedynie swoje oczekiwania materialne. Małżonkowie niezadowoleni są dość zgodni w większości oczekiwań (zgodność w niskich oczekiwaniach), z wyjątkiem seksualnych, które są niedoceniane przez kobiety (Król, 2000).

1.4. Struktura rodziny a powodzenie małżeństwa

Sytuację powodzenia lub niepowodzenia małżeństwa inaczej mogą przeżywać małżonkowie, a inaczej dziadkowie i dzieci. Ponieważ relacja małżeń-

ska jest najważniejszym podsystemem w rodzinie, można się spodziewać że jakakolwiek zmiana w jego obrębie przełoży się na zmianę między innymi członkami rodziny. Badania w tym zakresie prowadzili: J. Szóstek (1987), M. Łaguna (1989), M. Blicharczyk (1989), D. Baran (1989), E. Stodolska (1989), A. Dakowicz (1989), R. Długosz (1989).

Wyniki przeprowadzonych badań (z wykorzystaniem m.in. projekcyjnego rysunku rodziny oraz schematycznego rysunku rodziny) wskazują na istnienie związku między poczuciem zadowolenia z małżeństwa a funkcjonowaniem systemu rodzinnego (Szóstek, 1987). W rodzinach małżeństw zadowolonych przeważają prawidłowe, niezaburzone relacje zarówno w podsystemach małżeńskich, jak i całych systemach. W rodzinach tych przeważają silne, pozytywne więzi emocjonalne, a atmosfera, która panuje, określana jest mianem cieplej i przyjaznej. Członkowie rodziny przejawiają żywą, niezahamowaną emocjonalność. W systemach widoczne jest pozytywne nastawienie członków rodziny do siebie nawzajem. Akceptują oni własną rodzinę i swoją w niej pozycję. Widoczna jest również prawidłowa komunikacja między członkami rodziny. Relacje w podsystemie mąż – żona określane są jako dobre z tendencją do nadmiernej bliskości, o dużej zgodności percepcji postaw (właściwa pomoc, stawiane wymagania, dyrygowanie). W relacjach z dziećmi ujawnia się duża koncentracja emocjonalna rodziców (szczególnie matek). Relacje małżonków ze swoimi rodzicami określane są jako dobre (większa bliskość jest między małżonkami niż z matkami). Ponadto u dzieci występuje prawidłowa identyfikacja płci.

W rodzinach małżeństw niezadowolonych istnieją zaburzone relacje między małżonkami i w całych systemach rodzinnych. W rodzinach tych istnieje dużo więzi słabych i zerwanych, a panująca atmosfera jest określana jako zła, chłodna i wroga. U członków rodziny pojawia się niepokój, reakcje depresyjne, zaburzenia emocjonalne i nerwicowe u dzieci oraz nieprawidłowa identyfikacja płci. Członkowie rodziny nie akceptują istniejącej sytuacji rodzinnej i swojej pozycji w rodzinie. Widoczna jest również zaburzona komunikacja między członkami rodziny. Relacje w podsystemie małżeńskim są zaburzone, charakteryzują się niedomiarem bliskości, pomocy, nadmiernym dyrygowaniem obojga małżonków lub żony, niedomiarem wymagań, małą zgodnością percepcji postaw. W relacjach z dziećmi ujawnia się duża koncentracja emocjonalna matek, relacje ojców z dziećmi są w większości przypadków zaburzone lub słabe. Relacje małżonków ze swoimi rodzicami określane są jako zaburzone, istnieje większa bliskość małżonków ze swoimi rodzicami niż współmałżonkiem.

W obu grupach widoczne jest powielanie przez małżonków postaw małżeńskich i rodzicielskich swoich rodziców (tzw. transmisja międzypokoleniowa).

Pomiędzy żonami zadowolonymi i niezadowolonymi istnieją znaczące różnice w ich stosunku do męża i w ocenie relacji małżeńskiej (Baran, 1989; Blicharczyk, 1989). Żony zadowolone okazują więcej bliskości emocjonalnej z mężem, są ustosunkowane pozytywnie do współmałżonka, pragną z nim pozytywnej więzi uczuciowej. Właściwe postawy przejawia się w darzeniu współmałżonka odpowiednią pomocą, dawaniu swobody, stawianiu rozsądnych wymagań. Żony niezadowolone okazują mniej bliskości z mężem, są ustosunkowane negatywnie do niego. Wyrażają to poprzez odsunięcie męża od siebie i dzieci, stosując swego rodzaju „wykluczenie” współmałżonka z rodziny i podważenie jego pozycji. Wiążą się bardziej z dziećmi i nie dopuszczają do bliskich związków męża z dziećmi. Oprócz odrzucenia emocjonalnego zaznacza się również u żon odrzucenie fizyczne współmałżonka, niechęć do pomocy czy wspólnego podejmowania decyzji. Mężowie niezadowoleni nie okazują tego typu postaw wobec żon. W porównaniu z mężami zadowolonymi wykazują tendencję do zajęcia bardziej dominującej i znaczącej pozycji w relacji małżeńskiej. Mężowie zadowoleni częściej ustawiają się w pozycji podporządkowywanej niż dominującej wobec żony. Żony zadowolone raczej odwrotnie – sobie przypisują większe znaczenie w małżeństwie, choć tendencja ta nie przekracza poziomu istotności. Żony niezadowolone widzą siebie w pozycji bardziej znaczącej od męża i nie są skłonne uznać odwrotnej sytuacji. Tak więc żony z obu grup prezentują siebie w pozycji dominującej w małżeństwie i mężowie zadowoleni są skłonni uznać swoją podporządkowaną pozycję, a u mężów niezadowolonych nie ma wyraźnie zaznaczonej tendencji pod tym względem.

Zaznaczenie się obecności osób ze starszego pokolenia w rodzinach niezadowolonych staje się czynnikiem, który bardziej rozrywa więź małżonków, niż ją zespala. W rodzinach zadowolonych bliskość małżeńska wiąże się z obecnością dziadków. Rodzice małżonków zadowolonych zachowują właściwy dystans do spraw rodzinnych swoich dzieci. Podkreślają znaczenie własnego związku małżeńskiego, dając wyraz silnemu przywiązaniu do współmałżonka, albo koncentrują się na własnej rodzinie z przeszłości. Nie oznacza to braku zainteresowania i zaangażowania w to, co dzieje się w rodzinach ich dzieci. Mogą udzielać im wsparcia emocjonalnego, powstrzymując się jednocześnie przed zakłócającą ingerencją. Rodzice małżonków zadowolonych nie są skłonni dominować w rodzinie swoich dzieci, tak że mogłoby to wpływać zaburzająco na relację małżeńską.

Do podobnych wniosków doszła M. Łaguna (1989), która badała różnice w sytuacji dziadków w systemach rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa. W rodzinach małżonków zadowolonych ze związku dziadkowie posiadali dobry kontakt z pozostałymi osobami, wza-

jemne stosunki były bliskie i bezkonfliktowe. Jednocześnie zarówno w rodzinach mieszkających wspólnie, jak i osobno rodziny obu pokoleń były wyraźnie oddzielone, dziadkowie nie ingerowali w nowy związek. W rodzinach osób niezadowolonych z małżeństwa mieszkających wspólnie z dziadkami zaznaczyła się wyraźnie dominacja rodziców żony oraz ich konflikt z zięciem. Małżonkowie niezadowoleni ze związku, ale mieszkający osobno byli skłóceni z teściami, a przy tym mąż był silniej związany ze swoimi rodzicami niż z żoną. W obu ostatnich grupach zatarte były rozgraniczenia między rodzinami macierzystymi a nowym małżeństwem. Młoda rodzina nie była dostatecznie wyodrębniona, oddzielona, aby zachować samodzielność, uchronić się przed ingerencją starszego pokolenia. Wystąpiły również różnice w cechach osobowości u dziadków z rodzin małżeństw udanych i nieudanych. Tych pierwszych charakteryzował niski niepokój, dobra komunikacja oraz żywa emocjonalność, drugich – silny niepokój, słaba komunikacja i zahamowanie emocjonalne. Wyniki te podkreślają wagę dobrych kontaktów z rodzicami i teściami, ale także znaczenie „wyjścia” z domu rodzinnego, usamodzielnienia się małżeństwa i zachowania jego odrębności.

Dzieci z rodzin małżonków niezadowolonych częściej niż w grupie zadowolonych mają niejednakowy stosunek uczuciowy do rodziców, tzn. faworyzują albo odrzucają emocjonalnie jednego z nich. Małżonkowie niezadowoleni przyjmują skrajne postawy wobec swoich dzieci. Matki obdarzają je nadmiarem bliskości, pomocy, dyrygowania i wymagań, natomiast ojcowie niedomiarem we wszystkich wymiarach postawy rodzicielskiej (Dakowicz, 1989). Relacja małżeńska wydaje się elementem zagrażającym, wzbudzającym uczucia negatywne i nieakceptowanie rzeczywistości rodzinnej. Stosunki między rodzeństwem w rodzinach niezadowolonych częściej niż w rodzinach zadowolonych mają charakter rywalizacji. Dzieci te okazują więcej uczuć negatywnych wobec rodzeństwa, a sobie przypisują większą wartość. Dzieci z rodzin zadowolonych małżonków pragną bliskich więzi emocjonalnych z rodzeństwem i jednocześnie z rodzicami. Tak więc udany związek małżeński rodziców sprzyja utrzymywaniu pozytywnych stosunków dzieci między sobą (Baran, 1989). Analizy sytuacji dziecka w rodzinie w zależności od zadowolenia ze związku małżeńskiego rodziców dokonała również Stodolska (1989). Wyniki jej badań pozwalają stwierdzić zależność między jakością związku małżeńskiego a rozwojem emocjonalnym i społecznym dziecka. Dzieci niezadowolonych rodziców mają mniej korzystne warunki do rozwoju, co przejawia się w ogólnie gorszym rozwoju emocjonalnym i w zwiększeniu się agresywności – zarówno częstości jej występowania, jak i nasilenia. Sytuacja konfliktu małżeńskiego inaczej wpływa na rozwój emocjonalny dziewcząt i chłopców. Dziewczęta (w porównaniu z dziewczętami z rodzin

zadowolonych) przejawiają częściej zachowania agresywne. U chłopców zaś zachowania agresywne nie są znacząco częstsze niż w porównywalnej grupie, jednak znacząco zwiększa się nasilenie agresji w wyniku sytuacji rodzinnej wyrażonej przez konflikt małżeński. Dzieci z rodzin niezadowolonych rodziców mają też większe trudności w nawiązywaniu dobrych kontaktów z innymi, co może wynikać z agresywności dziecka, jak i braku dobrych kontaktów, zwłaszcza z ojcem. Dzieci z badanych rodzin różnią się również ze względu na pozycję, jaką zajmują w rodzinie. Dzieci z niezadowolonych rodzin nie akceptują sytuacji rodzinnej, co wyraża się w tym, że czują się źle w rodzinie, nie dają im ona poczucia bezpieczeństwa i oparcia. W rodzinach osób niezadowolonych z małżeństwa komunikacja z dzieckiem jest gorsza, dzieci mają gorszy kontakt z ojcem, a dziewczęta także z dziadkami. Dzieci (szczególnie dziewczęta) z rodzin niezadowolonych czują się odrzucone przez swoich ojców, odczuwają z ich strony brak zainteresowania i pomocy. Natomiast ze strony matek czują nadmierną bliskość i koncentrację. Nie są one poddane jednorodnym wpływom wychowawczym, co wyraża się w percepcji postaw rodzicielskich jako rozbieżnych. Z kolei dzieci zadowolonych rodziców poddane są zgodnym oddziaływaniom wychowawczym ojca i matki, a postawy ich wobec dziecka są właściwe (Dakowicz, 1989; Długosz, 1989).

Zatem w rodzinach małżonków zadowolonych ze związku małżonkowie, dzieci i dziadkowie pragną bliskości emocjonalnej między sobą i w większym stopniu uszanowana jest autonomia związku małżeńskiego w rodzinie. Można zatem wyodrębnić w tych rodzinach silny podsystem mąż – żona. W rodzinie małżonków niezadowolonych stosunki między członkami rodziny mają w większym stopniu charakter konfliktowy. Żona koncentruje się na dzieciach, odsuwając od rodziny męża. Dzieci częściej rywalizują ze sobą o miłość w rodzinie.

1.5. Związek powodzenia małżeństwa rodziców a szczęście małżeńskie ich dzieci

Wzorce rodzinne i przekazy towarzyszą człowiekowi przez całe życie. Jeżeli przekazy rodziców na temat relacji małżeńskiej są pozytywne, istnieje duża szansa, że związki małżeńskie ich dzieci, budowane na tych przekazach, będą udane. Zjawisko to określa się jako dziedziczenie szczęścia małżeńskiego (Trawińska, 1977). Natomiast w sytuacji niepowodzenia związku rodziców brakuje właściwych wzorów i sposobów zachowania względem małżonka. Dzieci takich rodziców, uboższe o te pozytywne doświadczenia, muszą same szukać właściwych wzorców w otoczeniu. Jeżeli je odnajdą

i próbują z nich skorzystać, mają szansę na szczęśliwe małżeństwo. Badania E. Kapicy (2003) pokazały, że nieudany związek rodziców jest czynnikiem wpływającym, ale niedeterminującym powodzenia małżeństwa ich córek. Faktem jest jednak, że kobiety pochodzące z małżeństw udanych częściej są zadowolone z małżeństwa niż kobiety postrzegające rodziców jako niezadowolonych ze swojego związku.

Z kolei J. Patkowska (1984) wykazała, że małżonkowie mający poczucie, iż byli kochani przez swych rodziców, są bardziej zadowoleni ze swojego związku niż ci, którym brakowało miłości rodziców. Autorka przebadła 120 małżeństw (staż małżeński do 5 lat, nie więcej niż dwoje dzieci) pod kątem poziomu zaspokojenia potrzeby miłości w dzieciństwie, wykorzystując Kwestionariusz PCR A. Roe i M. Siegelmiana do badania postaw rodzicielskich (Kowalski, 1982, za: Patkowska, 1984). Postawa kochająca matki miała istotne znaczenie dla późniejszej zdolności do dojrzałej miłości (umiejętność przyjmowania miłości i jej okazywania) zarówno u synów, jak i córek. Wpływ ten okazuje się większy w przypadku córek, ponieważ ich późniejsi małżonkowie są bardziej zadowoleni z małżeństwa. Taką samą funkcję pełni również postawa kochająca ojca wobec córek. W przypadku synów ojciec, zaspokajając potrzebę miłości, stwarza mu możliwości dalszego rozwoju uczuciowego oraz daje mu szansę prawidłowej identyfikacji. W przypadku córek – ojciec wzmacnia u nich zaufanie w stosunku do innej płci niż ta, z którą były dotychczas najbliżej, z którą się identyfikowały. Jednocześnie uczy przyjmowania miłości mężczyzny i obdarzania go uczuciem. Niezadowoleniu z małżeństwa u kobiet towarzyszy niekonsekwencja w postępowaniu ojców. Postawa odrzucająca współwystępuje z postawą kochającą, co wytwarza sytuację zagrożenia, ciągłej niepewności i rozwinięcia się neurotycznej potrzeby miłości. Kobiety te nie umieją kochać, gdyż ich miłość jest szukaniem bezpieczeństwa, ucieczką przez samotnością.

Badania nad związkiem obrazu rodziców z obrazem partnera idealnego prowadziły B. Białkowska (1978) oraz A. Łuszczńska (1978). Autorki swój projekt badawczy oparły częściowo na założeniach teorii Freuda (1976), według którego osobowość ojca jest dla dziewczyny wzorem cech przyszłego partnera i kryterium przy późniejszym wyborze męża. Tworzy sobie ona, podświadomie lub nie, opierając się na wzorach osobowych ojca, obraz przyszłego męża, przy czym istotny wpływ na określone wyobrażenie sobie idealnego partnera ma ocena ojca zarówno jako rodzica, jak i męża matki. Ojciec tylko wtedy jest dla dziewcząt pełnym wzorem osobowości przyszłego małżonka, gdy został przez nie zaakceptowany. Akceptacja ojca jest następstwem uznania go przez matkę, a to jest możliwe w sytuacji, gdy oboje rodzice we własnym związku znaleźli zaspokojenie swoich potrzeb. W przypad-

ku gdy ocena małżeństwa rodziców jest negatywna, istnieje rozbieżność między oceną realnej osobowości jej ojca a idealną osobowością partnera. Gdy córka pozytywnie ocenia małżeństwo rodziców, jej wyobrażenie o idealnym partnerze jest bardzo zbliżone do realnego obrazu ojca (Białkowska, 1978). Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku kształtowania się idealnego obrazu partnerki w przypadku chłopców (Łuszczynska, 1978).

1.6. Obraz płciowości a zadowolenie z małżeństwa

Człowiek jest istotą płciową, tzn. jego człowieczeństwo istnieje na dwa sposoby. Z przynależnością do określonej płci związany jest zbiór specyficznych cech fizycznych i psychicznych, czyli płciowość. W przypadku konkretnego człowieka mamy zawsze do czynienia albo z kobiecością, albo z męskością. Z płcią i płciowością związany jest posiadany przez daną osobę obraz płciowości, czyli zbiór opinii i przekonań dotyczących obu płci w aspekcie pełnionych zadań, ról społecznych, wartości i celów życiowych kobiety i mężczyzny oraz ich wzajemnej relacji. Przyjmowana przez człowieka wizja płciowości rzutuje na sposób przeżywania własnej oraz przeciwnej płciowości, a także na sposób realizacji ich wzajemnej relacji.

S. Żarczyński (1992) w swoich badaniach szukał związku między obrazem płciowości małżonków a jakością ich relacji małżeńskiej. W badaniach wykorzystano Skalę Obrazu Płciowości opracowaną pod kierunkiem A. Gały, służącą do pomiaru nasilenia konwencjonalnego, opartego na stereotypach płciowych obrazu płciowości (Żarczyński, 1992). Rezultaty badań układają się w kilka prawidłowości: a) akceptacja konwencjonalnego obrazu płciowości u męża lub żony współwystępuje z niższym poziomem jakości ich relacji małżeńskiej, b) stereotypowość w obrazie płciowości kobiet znacznie silniej oddziałuje na relację małżeńską niż stereotypowość w obrazie płciowości u mężczyzn, c) lepsza jest relacja małżeńska w parach, gdzie żona prezentuje mniej konwencjonalny obraz płciowości od swojego męża niż w małżeństwach, gdzie mąż prezentuje mniej konwencjonalny obraz płciowości od swojej żony, d) duża rozbieżność między obrazami płciowości u małżonków współwystępuje z niższym poziomem jakości ich relacji małżeńskiej.

Związek płci psychologicznej z zadowoleniem z małżeństwa badała E. Czop (2000). W swojej koncepcji badań autorka posłużyła się teorią schematów płciowych Sandry L. Bem (1981; 1996), według której konfiguracja cech psychicznych związanych z płcią zdeterminowana jest przez obraz własnej osoby. Kluczowe pojęcie tej koncepcji to płeć psychologiczna, oznaczająca spontaniczną gotowość do posługiwania się wymiarem płci w od-

niesieniu do siebie i świata, który kształtuje się na bazie społecznych stereotypów związanych z płcią. Bem wyróżniła cztery podstawowe typy płci psychologicznej, które określają – u kobiet i u mężczyzn – inne układy cech psychicznych związanych z płcią: typ określony (kobięcy u kobiet i męski u mężczyzn), typ skrzyżowany (męski u kobiet, kobiecy u mężczyzn), typ androgyniczny¹⁷ oraz niezróżnicowany (o ograniczonym repertuarze cech zarówno męskich, jak i kobiecych)¹⁸. Najbardziej korzystny dla funkcjonowania osobowościowego i społecznego wydaje się typ androgyniczny płci psychologicznej. Czop (2000) w swoich badaniach chciała przyjrzeć się, czy ten układ koreluje z zadowoleniem z małżeństwa. Wyniki badań potwierdziły założenie o znaczeniu w relacji małżeńskiej nie tyle podobieństwa, ile jakości cech psychicznych związanych z płcią. Udowodniono dużą rolę cech androgynicznych w dobrej jakości związku (szczególnie u kobiet typ kobiecy charakteryzuje żony mniej zadowolone). Wystąpienie typu niezróżnicowanego oraz męskiego u partnerów wydaje się natomiast niekorzystne z punktu widzenia szczęścia małżeńskiego (cechy kobiece u mężczyzn współwystępują z wysokimi wskaźnikami zadowolenia z małżeństwa u obojga). Ponadto okazało się, że płeć psychologiczna jest zmienną relacyjną: kombinacja jej typów w parze koreluje z poziomem zadowolenia z małżeństwa (najmniej optymalnym dla szczęścia małżeńskiego wydaje się układ: kobieca żona i niezróżnicowany mąż, a najbardziej sprzyjającym układ; kobieca żona – androgyniczny mąż).

Również badania z wykorzystaniem Testu Wizji Płciowości¹⁹ A. Wiącek (2001) potwierdziły istnienie związku między posiadaną wizją płciowości a zadowoleniem z małżeństwa (por. Sęk, 2004). U kobiet zadowolonych

¹⁷ Osoby androgyniczne, czyli „psychologicznie dwupłciowe” – zarówno kobiety, jak i mężczyźni – charakteryzują się dużymi zdolnościami przystosowawczymi i możliwościami konstruktywnego działania. Stosują w życiu męskie i kobiece wzory zachowania w zależności od sytuacji. Ta adaptacyjna niestałość i plastyczność struktury działania łączy się u tych osób z dużą wrażliwością wobec zewnętrznych wymagań. Są to osoby charakteryzujące się energicznością, emocjonalnością, wysokim poziomem dojrzałości społecznej, pozytywnym obrazem siebie i wysoką samooceną (por. Żarczyński, 1994).

¹⁸ Jednostki określone i krzyżowo określone seksualnie kształtują obraz siebie i świata zgodnie ze społecznymi definicjami kobiecości i męskości, natomiast osoby o typie androgynicznym lub niezróżnicowanym nie posługują się tymi wymiarami w organizowaniu wiedzy o sobie i otoczeniu. Konsekwencją tych różnic w sferze poznawczej jest tendencja do zachowań zgodnych ze stereotypami płciowymi u osób określonych seksualnie, a zdolność do przekraczania schematów u jednostek androgynicznych.

¹⁹ Test Wizji Płciowości składa się z 25 zdań niedokończonych odnoszących się do zadań kobiet i mężczyzn oraz ich wzajemnych relacji. Jakościowa analiza wypowiedzi będących uzupełnieniem poszczególnych zdań pozwala przyporządkować je do określo-

z małżeństwa występuje najczęściej egalitarna wizja płciowości²⁰, a u kobiet niezadowolonych tradycyjna wizja płciowości. Różnica ta ujawnia się szczególnie w przypadku wizji męskości, w podobieństwie między własną wizją płciowości a wizją płciowości partnera życiowego oraz w wielkości spostrzeganych odrębności między kobietą i mężczyzną. Kobiety zadowolone z małżeństwa mają bardziej egalitarną wizję męskości, posiadają wizję płciowości bardziej podobną do wizji płciowości męża oraz widzą kobietę i mężczyznę jako osoby mniej odmienne. Badania w dużym stopniu potwierdziły związek konwencjonalnej wizji płciowości z niższym zadowoleniem z małżeństwa. Natomiast większe zadowolenie z małżeństwa było związane z egalitarną wizją płciowości.

1.7. Fazy cyklu życia rodziny a zadowolenie z małżeństwa

Małżeństwo zmienia swój kształt (jakość) w każdej z faz cyklu życia rodziny. Inna jest jego intensywność, intymność i motywacja do bycia w związku. Każda faza niesie ze sobą problemy i konflikty. Zmiana formy związku przy przejściu do kolejnego etapu budzi lęk i wymaga od partnerów dużej elastyczności oraz umiejętności przystosowawczych. W poszczególnych stadiach rozwojowych panuje odmienny klimat i każdy ze współpartnerów zobowiązany jest do podejmowania ciągle nowych ról społecznych. Zadaniem fazy narzeczeństwa jest uczenie się kontaktu partnerskiego, który możliwy jest dzięki osiągnięciu przez młodego człowieka własnej niezależności (szczególnie od rodziców) i dojrzałości. Z kolei jednym z zadań wczesnego okresu małżeństwa jest uczenie się rozwiązywania wspólnie problemów wynikających często z innego funkcjonowania w rodzinach pochodzenia. Para małżeńska musi wypracować sposoby radzenia sobie z konfliktami, stanowiącymi nieodłączny element każdego związku, muszą również poradzić sobie z problemami rodzin, z których pochodzą, jak również z praktycznymi aspektami bycia razem. Jeśli zabrakło tych dwóch ważnych faz w cyklu życia rodziny, a na świat przychodzi dziecko, nic już nie przywróci małżonkom czasu, kiedy mogli budować wzajemną więź, dzięki której będą umieli sobie radzić z późniejszymi problemami. Małżonkowie bezpowrotnie tracą szansę zaplanowania wspólnej przyszłości według własnych preferencji, gdyż mu-

nego typu wizji płciowości: tradycyjnego, antytradycyjnego, egalitarnego, mieszanego i neutralnego.

²⁰ Jeden z typów wizji płciowości wyrażający akceptację równości i różnorodności kobiet i mężczyzn, podkreślający indywidualne cechy i wybory oraz wartość każdej osoby bez względu na płeć.

sieli podjąć się ról wychowywania dziecka bez względu na to, czy czuli się do nich wystarczająco przygotowani.

Badania małżeństw zawartych ze względu na nieplanowaną ciążę (tzn. gdyby nie ciąża, decyzja o zawarciu małżeństwa albo byłaby odroczone, albo też osoby nie zdecydowałyby się na wspólne życie) pokazały, że w związkach zawieranych na skutek nieplanowanej ciąży gorsza jest jakość relacji małżeńskiej (Materńka, 2002). Kobiety, które wstępując w związek małżeński, spodziewały się dziecka, spostrzegają niższy stopień powodzenia własnego małżeństwa, niż kobiety, które zaszły w ciążę już po ślubie. Wyraźnie brakuje im oparcia w mężu i bliskości, jaką daje silna więź emocjonalna. Skłonne są one raczej do podkreślania wad męża niż wymieniania jego zalet. Spostrzegają swoich mężów jako mało odpowiedzialnych, nieorganizowanych, impulsywnych oraz mało pewnych siebie. Z kolei kobiety, które zaszły w ciążę po ślubie wyrażały pozytywne opinie o współmałżonku. Podkreślały, że mogą na niego liczyć, że znajdują w nim opiekę i wsparcie. Czują się też zrozumiane i doceniane przez partnerów życiowych. Cenią sobie rozmowy z mężem i u niego szukają pomocy w trudnych chwilach. Mężczyźni w tej grupie kobiet byli oceniani jako osoby odpowiedzialne, przejawiające troskę o swoich najbliższych. Autorka zaznacza jednak, że małżeństwa przyspieszone ciążą, jak i te, u których ciąża była już po ślubie, mogą być mniej lub bardziej szczęśliwe, zdecydowanie jednak trudniej osiągnąć wysoki poziom zadowolenia ze wspólnego życia parom, które decydując się na małżeństwo, powodowane były przyjściem na świat dziecka.

Istnieje również grupa małżeństw, które z przyczyn od nich niezależnych (np. niepłodność) nie zostają rodzicami. Jak pokazały badania Słyś (2005), nie jest to jednak czynnikiem wpływającym na stopień zadowolenia z małżeństwa. Wysokie wyniki w SPM wśród kobiet bezdzietnych (w porównaniu z kobietami posiadającymi dzieci) mogą sugerować, że brak dziecka może być okolicznością zwiększającą bliskość między małżonkami lub też mąż może dostarczać wsparcia, co sprawia, że kobiety są zadowolone w relacji z nim.

Sytuacja w małżeństwie zmienia się z każdym dniem, dochodzą nowe role i zadania, które małżeństwo musi podjąć. Razem z tymi zmianami należy modyfikować oczekiwania wobec małżeństwa, dostosować się do nowych potrzeb, możliwości własnych i partnera. Trudno jest po kilku latach małżeństwa oczekiwać od partnera tego samego, co na początku wspólnej drogi. Wraz z upływem wieku zmieniają się poglądy na temat małżeństwa, zmienia się obraz idealny partnera. Oczekiwania wyznaczają idealny obraz małżeństwa. Jeżeli nie są sztywne, lecz dostosowane do aktualnej sytuacji życiowej, do aktualnych możliwości i potrzeb, to właśnie zwiększa szansę ich

realizacji. Oczekiwania zaś zrealizowane dają poczucie zadowolenia. Badania porównawcze małżeństw (zadowolonych i niezadowolonych) ze stażem małżeńskim 15-24 lat oraz narzeczonych (młodych do 25. roku życia) w zakresie podobieństw i różnic w idealnym obrazie małżeństwa ujawniły wiele różnic istotnych statystycznie. Zarówno mężczyźni zadowoleni, jak i niezadowoleni zmienili obraz małżeństwa w porównaniu z idealnym obrazem narzeczonych. U mężczyzn zadowolonych wzrosły oczekiwania w sferze opiekuńczo-wychowawczej i materialnej, natomiast u mężczyzn niezadowolonych obniżyły się oczekiwania w sferze partnerstwa intelektualnego i emocjonalnej, wzrosły zaś w sferze materialnej (w porównaniu z narzeczonymi). Z kolei idealny obraz małżeństwa kobiet niezadowolonych jest nieco inny niż kobiet zadowolonych i zbliżony jest bardzo do idealnego obrazu małżeństwa kobiet niezamężnych. Kobiety, które nie zmieniły ważności swoich oczekiwań, mimo upływu wielu lat od chwili zawarcia małżeństwa, oczekują tego samego, co kobiety młode, jeszcze niezamężne, i oceniają swoje małżeństwo jako nieudane. Kobiety niezadowolone i narzeczone pragną najbardziej partnerstwa intelektualnego, silnej więzi emocjonalnej, uczuciowej, zrozumienia i wymiany uczuć. Cenią wartość życia intymnego, pragną miłości i bezpieczeństwa, nie oczekują dobrobytu w małżeństwie. Wartości materialne i dążenie do stabilizacji ekonomicznej nie jest dla nich czymś pierwszoplanowym ani niezbędnym do realizacji własnego stylu życia. Kobiety niezadowolone, w przeciwieństwie do grupy narzeczonych i zadowolonych, nie pragną spełnienia w macierzyństwie. Ponadto kobiety zadowolone dążą do zabezpieczenia materialnego, stabilizacji ekonomicznej. W mniejszym stopniu oczekują zaspokojenia potrzeb seksualnych.

W fazie cyklu życia rodziny zwanej „pustym gniazdem” dotychczasowa struktura rodziny zostaje zmieniona przez fakt odejścia dzieci. Często jest to trudny czas dla małżonków, zwłaszcza jeżeli wzajemna miłość i atrakcyjność nie była dotychczas podtrzymywana, a dzieci stanowiły element spajający rodzinę. Dla wielu małżonków czas ten stanowi poważny kryzys, który w zależności od sposobu rozwiązania doprowadzić może do dezintegracji małżeństwa lub do pogłębienia wzajemnych więzi psychicznych. Analiza wyników badań małżeństw fazy pustego gniazda pozwala na stwierdzenie, że warunkami zadowolenia z małżeństwa okazują się: dobra adaptacyjność do zachodzących zmian, spójność rodziny, w której zaznacza się bliskość emocjonalna członków systemu, dobra komunikacja, wzajemne zrozumienie, empatia, podtrzymywanie wzajemnych kontaktów (Turyk, 1997). Granice między małżonkami i ich dziećmi są lepiej zaznaczone i bardziej elastyczne. Jako rodzice potrafią oni nie ingerować zbyt w życie usamodzielnionych dzieci i dawać im pomoc wtedy, gdy potrzeba, utrzymując jedno-

częśnie z nimi trwałą więź emocjonalną. W małżeństwach zadowolonych znacznie więcej niż niezadowolonych realizowane są oczekiwania wyrażone w obrazie idealnym swojego małżeństwa. Najważniejsze warunki powodzenia małżeństwa są u nich spełnione (warunki stanowiące o zaspokojonych potrzebach psychicznych małżonków oraz dobrej więzi między nimi). W grupach małżeństw niezadowolonych ze swojego związku czynniki te występują rzadziej. Dodatkowo badania Frączek (1997) pokazały, że podobieństwo wzajemnej percepcji małżonków nie jest związane z zadowoleniem z małżeństwa, choć ujawniły się różnice w odmienności spostrzegania partnera. W małżeństwach zadowolonych projekcja ma charakter pozytywny, a w małżeństwach niezadowolonych negatywny.

2. Podsumowanie

Powodzenie małżeństwa jest uwarunkowane wieloma czynnikami zewnętrznymi, ale postawa wobec tych zewnętrznych okoliczności zależy od wielu czynników wewnętrznych – psychicznych – samych małżonków. Przedstawione w artykule badania prowadzone pod kierunkiem prof. M. Braun-Gałkowskiej dotyczące wielu kwestii związanych z psychicznymi uwarunkowaniami szczęścia małżeńskiego niewątpliwie przyczyniły się do rozwoju psychologii rodziny na gruncie polskim. Stworzona na te potrzeby metoda psychologiczna jej autorstwa (Skala Powodzenia Małżeństwa), mimo upływu wielu lat, jest nadal aktualna i szeroko stosowana przez wielu badaczy zajmujących się problematyką rodziny. Wyniki badań prowadzonych na seminarium z psychologii rodziny w Instytucie Psychologii KUL nie tylko pogłębiły wiedzę teoretyczną z zakresu badanego zjawiska, lecz także przełożyły się na praktykę psychologiczną poprzez stworzenie metody kursów dla narzeczonych jako tej, za pomocą której można wspierać i rozwijać najważniejsze czynniki związane ze szczęściem małżeńskim: dojrzałość, odpowiedzialność i aktywność. Metoda ta zakłada nie tylko pogłębienie wiedzy z zakresu rozumienia rodziny, ale również poprzez rozwój własnej osoby, ćwiczenie się w umiejętności kontaktu z partnerem. Szczęście rodziny, jak mawia często prof. Braun-Gałkowska, zaczyna się od udanego małżeństwa, a to, co dzieje się w małżeństwie, w znacznej mierze uwarunkowane jest tym, co dzieje się przed małżeństwem, czyli stopniem przygotowania do życia małżeńskiego oraz stopniem dojrzałości. Jakkolwiek na powodzenie małżeństwa mają wpływ czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, nie determinują one jednak w stopniu przekreślającym nadzieję na powodzenie, ponieważ w tym skomplikowanym układzie bierze udział wolność wyboru i działania partnerów.

Bibliografia

- Banyś, A. (1979). *Zadowolenie z małżeństwa w zależności od postawy religijnej*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Baran, D. (1989). *Psychologiczna analiza relacji w systemach rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Bem, S.L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 4, 354-364.
- Bem, S.L. (1996). Androgynia psychiczna a tożsamość płciowa. [W:] P.H. Zimbardo, F.L. Ruch (red.), *Psychologia i życie* (s. 435-438). Warszawa: PWN.
- Białkowska, B. (1978). *Obraz ojca i partnera idealnego u dziewcząt w zależności od ich oceny powodzenia małżeństwa rodziców*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Białogórzec, J. (1988). *Poziom aktualizacji siebie a powodzenie małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Blicharczyk, M. (1989). *Analiza psychologiczna sytuacji matki w systemach zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Braun-Gałkowska, M. (1978). Dobór par małżeńskich w świetle 16-czynnikowego kwestionariusza osobowościowego R.B. Cattella. *Zagadnienia Wychowawcze w Aspekcie Zdrowia Psychicznego*, 3, 26-28.
- Braun-Gałkowska, M. (1980). *Miłość aktywna. Psychiczne uwarunkowania powodzenia w małżeństwie*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Braun-Gałkowska, M. (1984). Znaczenie religijności małżonków dla powodzenia ich związku. [W:] T. Kukołowicz (red.), *Z badań nad rodziną*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Braun-Gałkowska, M. (1985). *Miłość aktywna. Psychiczne uwarunkowania powodzenia w małżeństwie*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Braun-Gałkowska, M. (1992). *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: TN KUL.
- Braun-Gałkowska, M. (2007). *Poznanie systemu rodzinnego*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Broszkiewicz, M. (1978). *Osobowość mężczyzn zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Chmielewska, E. (1982). *Osobowość małżonków zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa (na podstawie badań testem CPI)*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Czajewska, J. (1977). *Wartości uznawane przez małżonków a powodzenie ich małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Czop, E. (2000). *Płeć psychologiczna a zadowolenie z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Dakowicz, A. (1989). *Postawy rodzicielskie małżonków zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.

- Długosz, R. (1989). *Psychologiczna analiza sytuacji ojca w rodzinach osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Frączek, A. (1997). *Podobieństwo wzajemnej percepcji u małżeństw starszych zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Freud, Z. (1976). *Poza zasadą przyjemności*. Warszawa: PWN.
- Gałkowska, A. (1999). *Percepcja powodzenia małżeństwa rodziców a społeczny obraz siebie ich dorosłych dzieci*. Lublin: TN KUL.
- Janicka, I., Niebrzydowski, L. (1994). *Psychologia małżeństwa*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Juros, A. (1979). *Zinternalizowanie wartości a obraz samego siebie w nerwicy neogennej*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Kapica, E. (2003). *Powodzenie małżeństwa rodziców w ocenie córek a jakość ich własnego małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Klimkiewicz, A. (1976). *Korelacja zgodności postaw religijnych z zadowoleniem z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Konopko, G. (1985). *Preferencja wartości a zadowolenie z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Król, E. (2000). *Oczekiwania od małżeństwa u osób po 45 roku życia zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Krupska, K. (1987). *Typ religijności kobiet a ich oczekiwania i zadowolenie z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Łaguna, M. (1989). *Psychologiczna analiza sytuacji dziadków w rodzinach osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Łuszczynska, A. (1978). *Obraz matki i partnerki idealnej u chłopców w zależności od ich oceny powodzenia małżeństwa rodziców*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Mateńka, K. (2002). *Jakość relacji małżeńskiej w związkach będących skutkiem nieplanowanej ciąży (badanie żon)*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Moczydłowska, M. (1985). *Obraz siebie u osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Narojek, B. (1977). *Oczekiwania od małżeństwa małżonków zadowolonych i niezadowolonych ze swego związku*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Nosalik, M. (1976). *Stopień podobieństwa charakteru małżonków a powodzenie małżeństwa. Badania metodą G. Bergera*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Opalach, C. (2002). *Jakość relacji małżeńskiej osób zaangażowanych w Ruch Domowego Kościoła*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Patkowska, J. (1984). *Poczucie zaspokojenia potrzeby miłości w dzieciństwie a zadowolenie z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.

- Sęk, M. (2004). *Wizja płciowości u kobiet zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Sienkiewicz, S. (1980). *Zadowolenie z małżeństwa kobiet a ich poczucie kontroli i oczekiwania od małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Słyś, J. (2005). *Bezdzietność a zadowolenie z małżeństwa u kobiet*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Solarz, D. (1976). *Osobowość kobiet zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa. Badanie 16-czynnikowym kwestionariuszem osobowości R.B. Cattella*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Trawińska, M. (1977). *Bariery małżeńskiego sukcesu*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Stodolska, E. (1989). *Psychologiczna analiza sytuacji dziecka w rodzinach osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Szóstek, J. (1987). *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych małżeństw zadowolonych i niezadowolonych ze swojego związku*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Turyk, B. (1997). *Uwarunkowania zadowolenia z małżeństwa u małżonków po usamodzielnieniu się dzieci*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Wódkowska, B. (1976). *Poziom neurotyczności małżeństw zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Żarczyński, S. (1992). *Obraz płciowości u współmałżonków a ich wzajemne relacje*. Niepublikowana praca magisterska. Lublin: Archiwum KUL.
- Żarczyński, S. (1994). *Płeć i jej związek z cechami osobowości – próba uporządkowania teorii*. [W:] A.E. Gała (red.), *Wybrane zagadnienia z psychologii wychowawczej* (s. 43-52). Wrocław: Wydawnictwo Św. Antoniego.

